

یادداشت سیاست گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۵ / شماره ۷۲ / ۱۴۰۳

۱۴۰۳/۱۰/۱۱

مطالب این شماره

زنجیره ارزش خرما در کشورهای عربی.....۲

ترجمه: مریم اردستانی

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند خوانندگان این اثر می باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<https://www.agri-peri.ac.ir>

عنوان خبر: زنجیره ارزش خرما در کشورهای عربی

ترجمه: مریم اردستانی

کد: BR-4-14031011-(03)

خلاصه مدیریتی

علی‌رغم تلاش‌های فراوان دولت‌ها و بخش خصوصی در کشورهای عربی تولیدکننده‌ی خرما در طول پنج دهه گذشته، توسعه زنجیره ارزش این محصول به دلیل موانع و محدودیت‌های ریشه‌دار فنی، زیست‌محیطی، نهادی و بازاریابی محدود شده است. «سازمان عربی توسعه کشاورزی و دفتر منطقه‌ای خاور نزدیک و شمال آفریقای فائو»^۱ با توجه به نیاز به تلاش مجدد و هماهنگی برای توسعه این صنعت، مطالعه‌ای با هدف ارائه یک چارچوب راهبردی برای توسعه پایدار زنجیره ارزش خرما در کشورهای عربی انجام داده‌اند که تاکید آن بر نیاز به یکپارچگی بهتر منطقه‌ای، هماهنگی سیاست‌ها و دیدگاه‌های مشترک نوآورانه و مترقی برای تولید، فرآوری، بازاریابی و تجارت خارجی خرما است.

این مطالعه از رویکرد زنجیره ارزش به عنوان چارچوبی مفهومی که سازماندهی، هماهنگی، روابط قدرت و حاکمیت بین نهادها و بازیگران شرکت‌کننده در فضای محصولات و خدمات خرما را در بر گرفته، استفاده کرده و ضمن تلفیق دیدگاه‌ها، نظرات و توصیه‌های دریافتی (از طریق فرآیند مشاوره‌ی گسترده با ذینفعان)، امکان بازخورد مشارکتی در مورد محدودیت‌های اصلی اجزای مختلف زنجیره ارزش محصول را فراهم آورده است.

تجزیه و تحلیل

زنجیره ارزش خرما دارای چالش‌ها و محدودیت‌هایی است. بهره‌وری پایین خرما در بیشتر کشورها ناشی از محدودیت‌های نهادی، مالی، منابع فیزیکی و زیست‌محیطی و نیز ضعف منابع

انسانی و ظرفیت‌های مدیریتی است. اکثر کشورها با کمبود نیروی کار مجرب و باتجربه در تمام جنبه‌های توسعه صنعت خرما مواجه هستند. کاهش تنوع زیستی خرما در منطقه ناشی از عوامل بسیاری از جمله تغییرات اقلیمی، درگیری‌های داخلی و نزاع‌ها، بهره‌برداری بیش از حد از پوشش گیاهی، عوامل زیستی، تغییر شیوه‌های کشاورزی، تغییرات اجتماعی و اقتصادی از جمله افزایش شهرنشینی و تجاوز مناطق مسکونی به زمین‌های کشاورزی بوده است. در نهایت اینکه حتی می‌توان گفت تقاضا برای خرما در معرض خطر قرار گرفته است؛ چرا که مصرف سرانه آن در بسیاری از کشورهای عربی؛ به ویژه در میان نسل جوان، کم شده و یا رو به کاهش است.

با این وجود، فرصت‌هایی برای تقاضای خرما در بازارهای محلی، کشورهای واردکننده‌ی خرما در منطقه و بازارهای جهانی وجود دارد. این بازارها در حال رشد بوده و می‌توانند انگیزه‌ای برای کشورهای عربی باشند تا ارتقاء بهره‌وری و کیفیت مورد نیاز محصول برای دسترسی به بازارهای باارزش بین‌المللی مانند استرالیا، اتحادیه اروپا و کانادا را در دستور کار خود قرار دهند. بازارهایی که سخت‌گیری کمتری نسبت به کیفیت دارند (مانند هند، اندونزی، بنگلادش و غیره) نیز می‌توانند به گسترش حجم صادرات خرما از منطقه؛ به ویژه از کشورهایی نظیر الجزایر و عراق کمک کنند. فرآوری خرما، علی‌رغم پتانسیلی که برای بسیاری از محصولات با ارزش افزوده‌ی بالای این محصول وجود دارد، بسیار اندک بوده و فرصت بکری در این زمینه فراهم است.

پیشنهاد‌های سیاستی

بر این اساس، مطالعه مذکور توصیه‌هایی را برای توسعه صنعت خرما ارائه کرده که در پنج موضوع کلی به شرح زیر ساختار بندی شده و اساس یک راهبرد منطقه‌ای را شکل می‌دهند.

¹ . the Arab Organization for Agricultural Development (AOAD) & the Food and Agriculture Organization Regional Office for the Near East and North Africa (RNE/FAO)

افزایش همکاری در تجارت، توسعه ظرفیت و مدیریت یکپارچه آفات است.

(۵) نیاز به رسیدگی به مسائل مقطعی در تمام مراحل زنجیره ارزش خرما از تولید گرفته تا مدیریت پس از برداشت، توزیع و مصرف؛ توسعه مکانیسم‌های دولتی برای تشویق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زنجیره و اطمینان از مساعد بودن محیط نظارتی برای سرمایه‌گذاری، تامین مالی و بیمه؛ تشویق مشارکت زنان و افزایش ظرفیت آنها از طریق آموزش در زمینه‌ی برداشت، فرآوری و صنایع دستی و دسترسی به منابع مالی، بازاریابی و سایر نهاده‌های مورد نیاز و بهبود جمع‌آوری و انتشار آمار دقیق از جمله در مورد تولید، سطح زیر کشت، ارقام، بازاریابی، قیمت‌ها، مقدار صادرات و مقصد.

و در پایان اینکه "سال بین‌المللی خرما" با هدف ارتقاء سطح مصرف و تقویت توسعه پایدار کل زنجیره ارزش خرما، ایجاد و ترویج شود.

منبع

-FAO and AOAD. 2023. *Value chain study Date palm in the Arab region*. Cairo, FAO. <https://doi.org/10.4060/cb9917en>

(۱) تقویت سیستم‌های پایدار و کارآمد تولید خرما از طریق راه‌حل‌های نوآورانه و تمرکز بر بهبود و پیشرفت شیوه‌های مدیریتی، استفاده کارآمد از منابع، استفاده از فناوری‌های اثبات‌شده‌ی مبتنی بر تحقیق و تغییر جهت به سمت تولید با کیفیت و کاهش هزینه‌های تولید برای اطمینان از سودآوری و رقابت‌پذیری نخلداری. لازمه‌ی این امر، اجرای برنامه‌ها و طرح‌های گسترده در راستای بهبود سیستم‌های تولید خرما، تقویت نهاده‌های تولید و خدمات تکثیر، شناسایی و پیشگیری از آفات و بیماری‌ها، حمایت از تحقیق و توسعه فناوری، ترویج مصرف کارآمد آب، توسعه راهبردهای کاهش تغییرات اقلیمی و سازگاری با آنها و ثبت و حفاظت از تنوع زیستی ژنتیکی است.

(۲) بهبود مدیریت پس از برداشت، بازاریابی و رقابت‌پذیری زنجیره ارزش خرما. در حالی که تولید از اهمیت حیاتی برخوردار است، ارتقاء مراحل پس از تولید زنجیره ارزش خرما ضامن عملکرد موثر این زنجیره است. مولفه‌های کلیدی که نیاز به بهبود دارند شامل مدیریت و فرآوری پس از برداشت، کیفیت، بازاریابی، زیرساخت‌ها، تجارت و نیز مصرف خرما با تاکید بر ارزش غذایی آن است.

(۳) تقویت ظرفیت‌های نهادی و منابع انسانی. تلاش‌های توسعه صنعت خرما در بسیاری از کشورهای عربی به دلیل کمبود نیروی کار ماهر و باتجربه ناکام مانده است. این کمبود نیز عمدتاً به دلیل ناکافی بودن آموزش‌های تخصصی، موسسات آموزش حرفه‌ای و خدمات ترویجی است.

(۴) همکاری و مشارکت منطقه‌ای برای توسعه صنعت خرما. چالش‌های پیش روی تولید خرما در جهان عرب بسیار فراتر از ظرفیت یک موسسه و یک کشور برای مقابله است. با این حال، علی‌رغم تسلط جهان عرب در تولید خرما، همکاری‌های منطقه‌ای اندکی به ویژه در خصوص تبادل اطلاعات و تجربیات، توسعه سیاست‌های مشترک و هماهنگی در زمینه‌ی توسعه، فرآوری و تجارت خرما وجود دارد. اقدامات لازم برای غلبه بر این امر شامل ایجاد یک مرکز منطقه‌ای خرما برای ارتقاء تبادل ارتباطات و

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ شماره: ۸۸۹۶۶۶۰ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir

<https://www.agri-peri.ac.ir>